

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК I

Рівне 2013

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. I / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2013. – 123 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 25 квітня 2013 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;
КРАВЕЦЬ Д.В., кандидат філологічних наук, доцент;
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент;
ХОМЕЧА Н.А., викладач.

© Рівненський державний гуманітарний університет 2013

ЗМІСТ

АНДРОЩУК ЮЛІЯ Проза Миколи Хвильового у інтертекстуальному вимірі («Сентиментальна історія»).....	7
БЕЗНОСКО ЮЛІЯ Жанрові модифікації детективу в романі Василя Шкляра «Ключ».....	13
ГАЙДУК ОКСАНА Особливості розгортання теми родини в романі Олеся Ульяненка «Сталінка».....	18
ГУНТІК ОЛЬГА Кореляція теми «пропащої» жінки та ідеологічного героя у Панаса Мирного.....	25
ЗЕНЬ ПРИНА Мова художніх творів Івана Нечуя-Левицького й авторський принцип «золотої ряски».....	30
КОСТЮКОВИЧ ЯНА Рецепція села у творах «Синя книжечка» Василя Стефаника, «Мужицька смерть» Леся Мартовича та «Чічка» Марка Черемшини.....	37
КОШИНСЬКА ТЕТЯНА Художня модель соціуму в романі Володимира Винниченка «Лепрозорій».....	41
КУЗЬМИЧ ОЛЬГА Роман Василя Кожелянка «Конотоп» крізь призму постколоніального дискурсу.....	48
ЛАЗАРЧУК ЛЮДМИЛА Ніщанські мотиви у драматургії Володимира Винниченка.....	53
МАЙДАНЕЦЬ ОЛЬГА Український звичаєвий світ у романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки».....	58
МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ Міфологема храму в поетичних творах 1920-1930-х років.....	64
МІНІЧ ОЛЬГА Мелодраматизм у структурі роману Люко Дашвар «Мати все».....	68
НОСЯР ВІКТОРІЯ Інтерпретація теми міста в романах В. Домонтовича «Без ґрунту» та «Доктор Серафікус».....	73

ПАНАЩУК ІРИНА	
Образ Іншого у романі Івана Франка «Перехресні стежки».....	78
ПАРХОМЧУК АНАСТАСІЯ	
Київські координати у вимірі українського мілітарного наративу.....	83
ПИЛИПЧУК ОЛЕНА	
Художнє осмислення проблем родинного виховання у повісті Ольги Кобилянської «Ніоба».....	87
ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ	
Прийоми конструктивізму в поезії Валер'яна Поліщука.....	92
РЕГРУТ ПАВЛО	
Становлення художньої манери Михайла Коцюбинського у ранній період творчості.....	98
РОЗЕМБОВСЬКА ЯНІНА	
Художні особливості роману Василя Слапчука «Дикі квіти».....	104
СОЛОНІНКО ГАННА	
Проект літературної історії України в прозі Юліана Опільського.....	108
СОПРОНЮК МАРІЯ	
Символізм хронотопу драми М. Жука «Легенда».....	113
ЮРАШКЕВИЧ ІРИНА	
«Чорнобильська трагедія – німа печаль на вустах України» (урок у 8 класі за новелою «Остання дійниця» Ольги Заїки).....	119

CONTENTS

ANDROSCHUK JULIA

Intertextual dimension of the M.Khvylyowy's Prose («The Sentimental Story»).... 7

BEZNOSKO JULIA

Genre modifications in the detective «Kluch (A Key)» by Vasyl Shklyar 13

HAIDUK OXANA

Features of family theme in the novel «Stalinka» by O. Ulyanenko 18

HUNTIK OLGA

Correlation of themes of a fallen woman and an ideological hero
in creative works of Panas Myrny 25

ZEN' IRYNA

Style of conversation Nechuy-Levitskiy's personages in creative works and
the writer's principle of the «golden duckweed»..... 30

KHOSTYUKOWYCH YANA

Reception of the village-life in «Little Blue Book» by V.Stefanyk,
«The Peasant is ding» by Les Martovych and «Chichka (The Blossom)»
by Marko Cheremshyna 37

KOSHYNSKA TATIANA

Fictional model of society in the novel «Leprosarium» by V.Vynnychenko..... 41

KUZMYCH OLGA

Postcolonial discourse of romance «Khonotop» by Vasyl Kozhelyanko..... 48

LAZARCHUK LYUDMYLA

Nietzschean ideas in drama by V.Vynnychenko..... 53

MAIDANETS OLGA

Ukrainian customs in novel by «It's vice versa almost never» Marija Matios..... 58

MELNYK VICTORIJA

Temple myth in poetry 1920-1930-ies..... 64

MINICH OLGA

Melodrama elements in the structure of the novel
«To be Possessed Everything» by Lyuko Dashvar..... 68

NOSYAR VICTORIJA

Interpretation of urban topic in novels by V. Domontovych
«Beyond the Soil» and «Doctor Seraphicus»..... 73

PANASCHUK IRYNA	
The image of the other in the novel of Ivan Franko «Perehresni stezky» («Cross paths»).....	78
PARKHOMCHUK ANASTASIJA	
Kiev coordinates as dimension of Ukrainian military narrative.....	83
PYLYPCHUK OLENA	
Artistic interpretation problems of family education in the story of Olga Kobylyanska’s «Niobe».....	87
PROTSYSHYNA LILY	
Strategy of constructivism in poetry of Valerijan Polishchuk.....	92
REHRUT PAVLO	
Formation of the artistic style in the early works of M. Kotsyubynskiy’s.....	98
ROZEMBOVSKA IANNINA	
Feature peculiarities of modeling the characters in the novel of V.Slapchuk «Wild Flowers».....	104
SOLONINKO HANNA	
Fiction project of Ukraine history in prose by Julian Opilskij.....	108
SOPRONIUK MARIA	
The symbolism of the time-space drama M. Zuk «Legend».....	113
YURASHKEVYCH IRYNA	
«The Chernobyl tragedy as the voiceless sadness of Ukraine» (materials on the Olga Zajika’s story «Ostannya Diynytsya (A last pail of milk)» for lesson of Literature in 8 Form).....	119

Анастасія Пархомчук

Науковий керівник – доктор філол. наук Захарчук І.В.

КИЇВСЬКІ КООРДИНАТИ У ВИМІРІ УКРАЇНСЬКОГО МІЛІТАРНОГО НАРАТИВУ

У статті мова йде про мілітарний наратив як складову травматичного досвіду української художньої свідомості. На прикладі текстів української літератури проаналізовано стратегії виживання цивільного населення в часи окупації Києва. У роботі представлено різні джерела, які презентують нові виміри мілітарного наративу.

Ключові слова: *мілітарний наратив, стратегії виживання, культура повсякденності, моделі поведінки.*

The article talks about military narrative as a traumatic experience of Ukrainian artists' consciousness. Strategies of survival of civil population in times of Kyiv to be occupied are analyzed on examples of Ukrainian literature. The author has studied different sources, which are presentations of different aspect of of military narrative.

Key words: *military narrative, strategies of survival, culture of everydayness, models of behavior.*

Війна – травматичний фактор у досвіді індивіда та суспільства. В українських координатах інтерпретація досвіду війни зазнає переосмислення та продукує нові пояснювальні моделі. У цьому контексті топос Києва як однієї з європейських столиць (поруч з Варшавою та Прагою), що пережила страшний період окупації, а також з урахуванням того факту, що 6 листопада 2013 року минає 70 років з дня визволення української столиці від німецьких окупантів, набуває нової актуальності у системі перебудови українського мілітарного наративу.

В українській гуманітаристиці до аналізу мілітарного наративу зверталися В. Хархун, В. Гриневич, В. Поліщук, І. Захарчук та інші. Але на сьогодні ця проблема залишається маловисвітленою і потребує нових наукових підходів.

Стаття має на меті зіставити тексти, що презентують різні естетичні, світоглядні й морально-психологічні виміри мілітарного наративу та дають поштовх до нової аналітичної оптики. Варто наголосити, що ці тексти на довгий час були вилучені з українського літературного обігу. Мова йде про твори Анатолія Кузнецова «Бабин Яр», Докії Гуменної «Хрещатий Яр» та Карела Беркгофа «Жнива розпачу».

Досвід травмованого дитинства презентує текст Анатолія Кузнецова «Бабин Яр». Книга була опублікована у 1965 році. Через те, що Анатолій Кузнецов заявив про свої антирадянські погляди і емігрував за кордон, його твір був заборонений. Лише 1991 року він був виданий у повному, не спотвореному цензурою варіанті. У книзі А. Кузнецова змальовано такий

досвід нацистської окупації, який не вписується у радянську героїчно-патріотичну версію. Передусім, це досвід страждань, приниження, боротьба за виживання і самотності. Серед провідних топосів можна виокремити топос голокосту, топос голоду, топос травмованого дитинства.

У книзі Анатолія Кузнецова топос голокосту ототожнено з трагедією Бабиного Яру, коли 29-30 вересня 1941 було розстріляно 30 тисяч євреїв. Серед ставлення населення до цієї трагедії письменник виділяє три моделі: співчуття і допомоги («Одна русская семья спасла соседей евреев, отгородив ложной кирпичной стеной часть комнаты, и там, почти без воздуха, евреи сидели два года» [4, 115]), байдуже спостереження («А! Ну и что? Хватит, разжирели! Здесь Украина, а они, видите ли, расплодились, расселись, как клопы» [4, 69]) і колаборація з нацистами («У нашего курневского базара жила, например, некая Прасковья Деркач. Она вислеживала, где прячутся евреи, затем заявляла в полицию и требовала премию» [4, 116]).

Голод є символічною дійовою особою роману Анатолія Кузнецова «Бабин Яр». Психологічне, фізіологічне й емоційне пережиття межової ситуації подано очима голодного підлітка. Потрясіння від пережитого герой роману Анатолія Кузнецова передає через записи в щоденнику і згодом переживає стан катарсису. Пізніше приватні нотатки переростуть у художній твір.

У романі їжа суттєво впливає на формування фізичного та психологічного станів людини і є причиною зародження конфліктів між фізіологічними та соціальними потребами: «Пытаюсь найти хоть крупинку пшена, я стал ползать, изучая щели в полу. Все чисто подметено! Я не мог поверить, начал поиск с начала. В одной кастрюльке что-то чуть пригорело к стенке и не отскреблось – я поскреб и пожевал, так и не поняв, что это. Одна из сковородок показалась мне недостаточно вытертой. Я принял ее – она пахла жареным луком. Ах, проклятые горлохватки, аспидки, они для себя суп даже заправляют луком с подсолнечным маслом! Я заскулил, так мне хотелось супу, заправленного луком. Я стал лизать сковороду, не то воображая, не то в самом деле ощущая слабый вкус лука, скулил и лизал, скулил и лизал» [4, 158].

Топос травмованого дитинства постає на прикладі чотирнадцятирічного хлопчика, який переживає голод, приниження і нелюдську самотність. Війна змушує щодня боротися за свій, приватний, життєвий простір, добуваючи їжу, рятуючись від депортації. Крім того, підліток багато розмірковує, намагаючись самостійно осягнути значення і суть навколишньої дійсності, яка є для нього чужою і неприйнятною: «И я удивительно посмотрел вокруг, и с мира окончательно упали завесы, пыльные и серые. И я увидел, что на свете нет ни ума, ни добра, ни здравого смысла – одно насилие. Кровь. Голод. Смерть. Что нет ни малейшей надежды или хоть какого-нибудь проблеска надежды на справедливость. Ждать неоткуда и не от кого, вокруг один сплошной Бабин Яр» [4, 150].

У цілому, версія А. Кузнецова презентує антитоталітарну парадигму українського мілітарного нарративу і звучить як акт звинувачення подвійних стандартів радянської ідеології, котра захищала систему, а не людину.

Досвід українського митця в умовах окупації розкрито в романі Докії Гуменної «Хрещатий Яр». Серед головних проблем роману – людина між двох тоталітарних режимів – нацизмом і більшовизмом. Героїня роману Мар'яна Вересоч переживає величезну переоцінку цінностей. Зазнавши переслідувань від радянського режиму, вона розчаровується і в німецьких «визволителях» і не поділяє поглядів націоналістів. Героїня обирає «шлях у себе»: пізнання своєї місії як свідка страшних подій і обов'язку донести до нащадків правду про злочини тоталітарних режимів. Також у романі постає топос дороги, вічної мандрівки, що символізує українську реальність в умовах війни. Це і дорога до втрачених моральних цінностей, української колективної ідентичності і дорога як вічний рух, запорука виходу з кризи.

Незважаючи на голод, масові вбивства, жорстокість і насильство з боку окупантів, визначальною рисою більшої частини цивільного населення все ж таки залишались солідарність, співчуття, милосердя, що їх ми також можемо кваліфікувати як своєрідні топоси. Зокрема вони є ключовими у житті та стилі поведінки героїні роману Марії Павлівни Богданович, педагога з п'ятдесятирічним стажем. Саме вона вирішує доглядати Оксану Артемівну, жінку, яка втратила обох синів і збожеволіла від горя. Марія Богданівна намагається бути сильною і задавати такий тон оточуючим. «А ви думаєте, що й я не була б така, – очима на божевільну, – якби не забивала собі памороки роботою? То ж мій порятунок. Я не маю права бути кволою... Ми не сміємо занепадати» [3, 167].

Роман Докії Гуменної є унікальним, тому що, як і твір А. Кузнецова, розкриває стратегії виживання цивільного населення в умовах окупації.

Досвід європейського інтелектуала презентує дослідження Карела Беркгофа «Жнива розпачу». Книга є науковим дослідженням, проте читається як інтелектуальні студії, що містять трагічні, героїчні і символічні сюжети. Підзаголовок книги має назву «Життя і смерть в Україні під нацистською владою». Саме топоси життя і смерті як психологічні і екзистенційні коефіцієнти війни є наскрізними у дослідженні Беркгофа. Дослідник аналізує київський досвід з погляду голоду, насильства, знущання над мирним населенням і полоненими. Сам Київ постає як місто злидарів: «На кожному кроці – жебраки. Одні гундосили, канючили, інші мовчки виставляли культі. Стояли тихі, інтелігентні дідки й бабусі... Сиділи такі вже, що й не второпати, живий він чи вже дуба врзав. Цих жебраків /.../ тепер розвелосся – просто жах: швендяють, стукають у двері – то погорільці, то з грудними дітьми, то біженці, то розпухлі. Добряче морозило, і перехожі брели вулицями похмурі, зіщулені від вітру, заклопотані, обірвані, у якихось небачених бутсах, гнилих шинелях. Місто суцільного жебрацтва, треба ж таке» [2, 177].

У цілому, стратегія книги К. Беркгофа змінює все уявлення про мілітарний нарратив, адже, як зазначає автор, «більшість людей, які

опиняються в крайніх ситуаціях, передусім намагаються вижити, а не померти як герої або мученики. Ба більше, на мою думку, більшість людей узагалі віддають перевагу тому, щоби зовсім не бути в це втягненими» [2, 15].

У підсумку варто зауважити, що зазначені тексти змінюють не тільки канонічний образ Другої світової війни як травматичного фактора художньої свідомості, а й відкривають широкі перспективи для дискусій про такі ключові проблеми як література і моделі пам'яті, стратегії виживання як провідні топоси періоду війни і окупації, і найголовніше – регулюють критерії нормативно-правового корпусу текстів для історії української літератури.

Джерела:

1. Див. Гриневича В. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. / В. Гриневич. – Київ – Дніпропетровськ: Ліра, 2012. – 506 с.; Заболотна Т. В. Повсякденне життя населення Києва в роки нацистської окупації 1941-1943 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: 07. 00. 01 «Історія України» / Т. В. Заболотна; Національна академія наук України; Інститут історії України. – К., 2008. – 25 с.; Захарчук І. В. Війна і слово (Мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму): монографія / І. В. Захарчук. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2008. – 406 с.; Суспільно-політичні настрої населення України в роки Другої світової війни. (1939-1945 рр.) / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. досліджень імені І. Ф. Кураса. – К., 2007. – 520 с.; Хархун В. Тоталітарне-радянське-соцреалістичне в дискурсивних практиках гуманітаристики / В. Хархун // Слово і час. – 2010. – № 1. – С. 27-46.
2. Беркгоф К. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / К. Беркгоф. – К.: Критика, 2011. – 455 с.
3. Гуменна Д. Хрещатий Яр (Київ 1941-1943): Роман-хроніка / Д. Гуменна ; передмова О. Веремійчик; упорядник О. Кучерук. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. – 408 с.
4. Кузнецов А. Бабий Яр / А. Кузнецов. – К.: Радянський письменник, 1991. – 350 с.